

Georgi Konstantinov
(Bulgaria, Union of Bulgarian Writers)

Literature as a Merchandise

Is the book a merchandise? Yes, of course. The time is past when the poet was a romantic hero, a free bird. Poets of old harboured the illusion that a fiery poem could topple a dictator or that a poet could be a ruler of public opinion. Society loses interest in the belles-lettres. No wonder: we now have to live in a world of pragmatism. This is the age of experts, managers and showmen. Market is the dictator: books are sold along with tourist hats and compact disks. Thanks to technological progress and the accessibility of technologies, publishing in Bulgaria has become the sole economic activity which, since the fall of the Berlin Wall to this day, has grown probably twice. But this is not the case with readers. We have seen, in my opinion, a tenfold reduction in the number of readers; even literature teachers do not care to attend literary evenings. With the domination of this new (for us) ideology, the market ideology, literature has lost its former social, moral and educational role, becoming a big brand, a more or less profitable show business. Very often autobiographies of pop stars and crime novels top the lists of bestsellers... There are probably millions of young readers of Harry Potter, but how many of them know some of Shakespeare's sonnets? Advertisement is the ultimate literary critic now.

This is the first issue to start with. But there is a second problem, I believe.

Writing is now a personal choice which obliges nobody in no way. This freedom is a difficult one, one devoid of great expectations, but nonetheless a genuine personal freedom. The eminent dissident poet Ana Blandiana says: "For us, writers from Eastern Europe, nothing has been harder to understand and to accept than the fact that freedom of speech has diminished the meaning of speech".

That's right. But must we feel nostalgia for the past? The past, with its censorship and dictations (or wouldn't it be more precise to say dictatorship) from higher quarters? The difficult freedom of the man of letters nowadays is freedom all the same. In spite of the "diminished meaning of speech", genuine literature continues to be a small safe island amidst economic crisis, crime news and political scandals, it manages to be an opponent – if only too weak – of the rudimentary pragmatism surrounding us. That is why, literature has to be supported by the government and the state institutions. Because we know that the book is a merchandise but an unusual kind of merchandise. The good book is a lesson in humanism and creative living. Yes, literature has lost its former role as a ruler of public opinion, but it has a very important role as a defender of the real aesthetic values. Especially now, when everyday life is a pragmatic reality under the conditions of market society. Our writer's freedom is devoid of illusions or easy answers.

We have to point a finger at 'electronic' literature, the texts by various authors published on the Internet, as part of the problem. How many of them have literary merits? Internet literature, I think, deserves to be addressed at length in another discussion.

Good literature is an art only when having good readers. In my opinion, at the moment quantity evolves into quality. On or off the market, it doesn't matter. No matter if the number of readers grows or dwindles, literature is a necessity nowadays. Our democratic society is not in perfect shape, many social issues persist. But literature, Bulgarian literature, too, has a

strong heart and keeps the communication with the true readers flowing. We are especially glad to see an influx of young writers who do their best to boost up the diversity and the creative tonus of contemporary literature. Having young writers also means having more young readers.

I am known in Bulgaria as author of books of poetry and fiction. I am also editor-in-chief of the famous Plamak (Flame) literary magazine. Almost half of the authors publishing in it are young people. It feel very nice to have them as this trend opens up promising prospects for the future.

Regardless of the universal opinion: “Yes, the book is a merchandise”, a writer’s inspiration is stronger than the market, I truly believe it to be so.

Георги Константинов
(София, Съюз на българските писатели)

Думи за думите

Когато искаме да кажем думи за думите, би трябвало да съзнаваме, че не става реч само за тях. Защото с едни и същи думи се изразяват различни чувства и мисли, различни идеи. И защото различните хора на перото внасят в тях различна енергия, различни особености на своя характер и, разбира се – различна степен на литературен талант.

А много важно значение има и силното влияние на времето, в което се изричат думите. Да вземем например думата свобода, имаща всеизвестния стародавен смисъл: свобода – на роба, на затворника, на потиснатия човек; свобода на мисълта, на чувствата, или свобода на действието.

Но всяка епоха дава на думата допълнително значение или я насочва предимно в определена посока. В един период от време същата дума – свобода, носи преди всичко мечта за национална свобода, в друг период – стремеж за свобода на словото и мисълта, в трети период – най-вече дух на плурализъм, свобода на бизнеса и свободно придвижване на капитали и стоки.

Ето че, с помощта на една многозначна дума, се приближаваме до съдбата на думите в днешния ден.

Всяка книга е съзвездие от думи. Но споменах думите “бизнес” и “стока”. Дали днес книгата е стока, в която по странен начин са съчетани свободата на мисълта и свободата на бизнеса?

Не ми е приятно дори да го изрека – но мисля, че такова съчетание има, при това с предимство на свободния пазар. Мина времето, когато поетът беше романтичен герой, волна птица. Предишните поети хранеха илюзията, че едно пламенно стихотворение може да сваля диктатор или да преобърне общественото мнение. Сега обществото почти е изгубило интерес към belles-lettres. И в това няма нищо чудно: днес живеем в пространството на тоталния прагматизъм. Сега е времето на експерти, мениджъри и шоумени.

Пазарът е новият диктатор в днешните времена: книгите се продават – ако изобщо се продават – между туристически шапки и модерни компактдискове. Немалко литературни творби намират определено, бих казал секторно, място и в безграничните пространства на интернет. Благодарение на научно-техническия прогрес и на достъпността на технологиите публикуването на книги у нас, като брой на заглавия, принципно е пораснало. Но това не се отнася до действителните, до истинските читатели. По мое мнение, техният брой е намалал двойно и тройно – това се вижда и от тиражите на книгите. С установяването на новата идеология – пазарната идеология – литературата загуби значително от своята социална, морална и образователна роля, ставайки част от пазара, повече или по-малко, печеливш бизнес... Навярно има милиони читатели на “Хари Потър” например, но колко от тях знаят нещо за сонетите на Шекспир? Неслучайно и литературната критика в последните десетилетия бледнее и изчезва в ъгъла. Рекламата е главният литературен критик днес.

Това е първият проблем. Мисля, че има и втори.

Писането на думи днес е личен избор, който не задължава никого с нищо. Пазарът ни казва: “Ти имаш свободата да напишеш каквото си искаш, но аз, пазарът, не съм длъжен да го прочета. И още по-малко – да го разпространя в обществото”. Някога, в тоталитарните години, имаше идеологическа преса, която повечето от нас познават. Сега съществува икономическа преса, която, мисля, има не по-малка власт и всеобхватност.

В повечето случаи човекът на перото остава встрани от интересите на пазара. Разбира се, личната творческа свобода днес е несъмнена. Но тази свобода е трудна свобода – без велики очаквания, придаваща на литературното занимание предимно характер на благородно хоби. Вече писателското занимание у нас, за добро или лошо, става все по-лично, все по-достъпно за отделния човек, основаващо се главно на собствена преценка. Ако имаш желание, ако чувстваш в себе си някаква дарба, ако можеш да вложиш в писането време, амбиция и средства – пиши колкото и каквото си искаш. Това ни казва пазарното общество. Почти не съществува точна йерархия на литературните ценности. Най-вече от пазара зависи към кои думи, към коя книга ще се насочи прожекторът на общественото внимание.

Иначе личната творческа свобода е наистина почти безгранична. Но тук, освен икономически, съществува и обществено-психологически проблем. Известната румънска поетеса-десидентка Ана Бландиана казва: “За нас, писателите от Източна Европа, нищо не е по-трудно за разбиране и възприемане от факта, че свободата на словото намали значението на словото”.

Би трябвало да се замислим върху тези думи. Ние, днешните писатели, и особено писателите от Източна Европа, наистина имаме нужда от вникване в този съвременен проблем. Без, разбира се, да изпитваме носталгия към миналото, когато високо се ценяха думите, носещи истина – независимо, че тогава имаше скрита или открита цензура и съобразяване с мнения от “високи места”.

Но да оставим миналото в миналото. А дали днес можем да говорим и за “цензура на пазара”? И къде да търсим възможността тази “цензура” да бъде преодоляна или поне частично намалена? И как да увеличим общественото значение на писателското слово?

Възможността се крие в самия характер на действителната литература. Трудната свобода на писателя днес все пак е някаква свобода. Независимо от “намаление на значението на словото” истинската, некомерсиалната литература продължава да бъде малък оазис, спасителен остров сред икономически кризи, криминални новини и политически скандали.

Тя е опонент, единствено реален – на грубия прагматизъм, който ни заобикаля.

Предвидливите държавници, държавните институции, би трябвало да поддържат съществуването на този остров – за да има някакъв баланс в пазарното общество, за да се развива интелектуалният прогрес. Всяка национална култура има нужда от създадени нови и ясно посочени литературни ценности, които да бъдат прибавяни към класиката. В тази област обществената подкрепа би трябвало да обхване целия процес: сътворяване на нови добри книги, тяхното навременно издаване, съществуване на ерудирана и обективна литературна критика. Разбира се, в центъра на тази обществена грижа трябва да участват самите писатели.

Библията твърди, че Словото, т.е. думата, е в началото на всичко. Изключително важно е с какви думи, с какви предпочитани книги израства и живее днешното поколение. Нека си кажем, че никак не са малко и хората в нашия ден, които изобщо не четат книги. И твърде жалко, ако властимащите, пък и цялото общество, не осъзнаят това. Защото книгата е стока, но тя не е обикновена стока. Добрата книга е урок по човечност и творческо мислене, тя е може би единствен защитник на трайните естетически ценности в обществото. Особено сега, в днешното ни общество, когато нашият делничен живот е една прагматична реалност – без илюзии, без лесни очаквания.

Независимо от често изказваното мнение: “да, книгата е стока” аз мисля, че вдъхновението на писателя е по-силно от пазарното мислене. И неговата сила е в неговата необходимост.

Да се надяваме, че думите, които пишем, ще живеят по-дълго от самите нас.